

Показ козацького лицарства і любові до України в романі Пантелеймона Куліша "Чорна рада"

П.Куліш - людина енциклопедичних знань, дивовижної працездатності. Він захоплював своїх сучасників винятковою плодотворністю і водночас дратував частими змінами своїх поглядів, оцінок, політичних платформ. І.Франко називав Пантелеймона Куліша "одним із корифеїв нашої літератури", її "першою звіздою". Водночас він зауважував, що Куліша "друга половина думки б'є першій в пику". Це висловлювання було обумовлене непослідовністю П.Куліша, суперечливістю його натури, що позначилося на його творчості.

Найбільшу непослідовність виявив П.Куліш у трактуванні

козацтва: він то возвеличував його, то обливав брудом, вважаючи, що було воно не лише "буйним цвітом, а іноді й колючим будяком серед нашого дикого степу". Прикладом того є його роман "Чорна рада".

З одного боку, "на Запорожжі воля ніколи не вмирала", там ріvnість шанувалася, а тому Запорожжє споконвіку було серцем українським".

І це так. У творі автор показує козацьку старшину, яка виступає як втілення державної мудрості, патріотизму, історичної справедливості, лицарства і любові до України. І саме через образи, їх характери, вчинки письменник висловлює свої погляди на історичне минуле України, на стосунки між старшиною і козацькою масою, міщенами і селянами.

Петро Шраменко - лицар, добрий козак, сміливий, завзятий, мужній. Його хоробрість і відданість батьківщині дивує бувалих козаків: "Не кожен здатен під кулями велику ріку перепливти". По-лицарськи відбиває він у Кирила украдену дівчину, захищає її честь.

Полковник Шрам - це добродетельна, шанована людина, відважний воїн, справжній патріот.

А "січовий дід" Пугач - охоронець козацьких звичаїв. Він мріє, щоб на Україні встановилася правда, щоб не було "ні попа, ні мужика, ні багатого, ні бідного".

Сомко виступає в романі уболівальником за долю народу, за долю України, не хоче, щоб через його особисті інтереси почалися чвари. Благородно поводиться він в останню годину життя, відмовляється врятуватися ціною смерті Кирила Тура, який прийшов взволити його із в'язниці.

Кирило Тур. Чим не козацький лицар. Найколоритніший персонаж "Чорної ради". Він оповитий романтикою запарозьких подвигів січового братства. Він чимсь нагадує героя народних дум. Відважний і велиcodушний, він ладен віддати життя за бойове побратимство, козацькі звичаї. Так, перед тим, як стати з Петром на смертний бій, він рятує йому життя. Приходить до ув'язненого Сомка, щоб ціною свого життя врятувати його. Не зморшився і не застогнав від заслуженої кари запорожців, бо глибоко і добре розумів сенс козацького життя: "А в нас над усе - честь і слава, військова справа... яка ніколи не вмре, не поляже, лицарство всякому розкаже".

Саме ці лицарі козацькі приваблюють читача великою енергією, хоробрістю, лицарством, любов'ю до батьківщини, безкорисливістю і відданістю Україні.

З іншого боку - протиріччя: "Запорожжє перше було гніздом лицарства козацького, а тепер виводить тільки хижих вовків та лисиць", запорожці - "вражі сини", "прокляті сіромахи", "розбишаки", які, "аби не робити діла на господарстві", ішли на Запорожжя, щоб "п'янствовать да баглаї бити, а не лицарювати!..".

Саме така постановка проблеми неоднозначності козацтва, як і неоднозначності народу, "тверезого" читача змушувала замислитися. Адже Брюховецький змальований у романі підлотним, здатним на злочин та брехню. Він удає з себе смиренного та слухняного перед козаками, обіцяє народові пільги та поліпшення, але обдурює всіх.

Звісно, не дивно, що таке неоднозначне трактування запорозьких козаків не тільки дратувало українське громадянство, а й викликало нищівну критику на адресу П.Куліша.

Минуло понад 170 років з дня народження Куліша. З плином часу вади і хиби письменника втрачають свою гостроту, а справжні науково-художні цінності, залишені ним у спадок народу, стають виразнішими.

Історія залишається історією. Власні погляди письменника його власними поглядами. А "Чорна рада" - шедевром у спадщині української класичної літератури, першим її історичним романом, у якому постають картини геройчного минулого народу, який є прикладом козацького лицарства й любові до рідної України.

Пантелеймон Олександрович Куліш, при всіх його суперечностях світогляду, виношував у серці ідею державності України. І хай шляхи реалізації цієї ідеї були хибними, проте ненависть до царизму і кріпацтва, бажання підняти свідомість і освіту народних мас, ідея єднання слов'ян - це те, що засвідчувало прогресивні позиції Куліша. Йому взагалі "не дано було гармонії", як сказав про нього І.Франко. Підтвердженням є і його роман "Чорна рада" зі своїми протиріччями щодо поглядів на козацтво.

Проекція роману на сучасність очевидна. Історія не раз вчила українців об'єднуватися в здобутті незалежності, в захисті державності, але вони завжди виявлялися поганими учнями і, на жаль, досі мало чого навчилися.

ДОДАТКОВИЙ МАТЕРІАЛ

Вислови про письменника:

"Наділений великим талантом, але ще більшою амбіцією, Куліш протягом свого довгого життя проходив найрізніші зміни, топтав найрізніші сліди, виступав у найрізніших ролях і полишив по собі багату літературну спадщину, в якій, обік цінного, було багато схиленого, багато суперечностей, а майже ніщо не викінчене так, як би можна було надіятися від його великого таланту (І.Франко).

Куліш така людина, котра майже кожної хвилини мала особливий портрет і особливий духовний облік. Ніби калейдоскоп, він змінявся під найменшим подихом життя (Д.Сумцов).

Можливий варіант вступу:

Належне місце П.Куліша в історії української літератури та культури загалом лише окреслюється. Проте багатогранна діяльність великого подвижника українського слова і духу була підставою для високих оцінок видатних людей різних літературних епох. Перекладацька діяльність - це лише один із виявів Кулішевого подвижництва, шлях до цілісного осмислення якого криється в пізнанні його філософії. А вона ґрунтуються на взаємозв'язку двох провідних для всієї творчості митця начал - духовного та національного.

Таким чином, П.Куліш - це ціла епоха в українській літературі, оригінальній та перекладній, яка чекає на глибинне осмислення.

Було щось у Куліші таке, що відрізняло його від, загалом "милих малоросів". І, найпевніше, що саме оте "щось" залишається в його спадщині й донині. І донині дратує та відрізняє.

Куліш - то жадний історик (Євген Маланюк).

Варто придивитися, скільки творчих починків залишив нам Куліш у спадщину, скільки починів з телескопічною, майже, перспективою. А скільки глибоких думок розкидано в його не конче систематичних (тим більше - систематизованих нащадками) писаннях з різних ділянок і на різні теми, думок, унятих часом у справжню бронзу, що витримає віки, думок, що кидають яскраве світло в найтъмяніші закути націопсихології чи націоісторіософії.